

УДК 811.111:119+81'37/81'42

КВАНТИФІКАЦІЯ VIA ЖЕСТИ: ШЛЯХИ ТА СПЕЦИФІКА НЕВЕРБАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОЇ КІЛЬКОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Олеся Єгорова

*Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007*

Проаналізовано головні напрями, сфери та прагматику реалізації кількісних значень жестовими одиницями, що є елементами комунікативної ситуації. Встановлено варіативність актуалізації невизначено-кількісної семантики через лінгвальну репрезентацію невербальних засобів комунікації.

Ключові слова: невизначена кількість, семантика, англomовний дискурс, невербальні засоби комунікації, жест, кінесика.

Домінуюча в наш час у галузі філологічних досліджень когнітивно-дискурсивна парадигма висуває важливі вимоги до аналізу мовних та мовленнєвих явищ. Базовими з них є трактування *антропоцентричної* природи об'єктів дослідження, *експланаторний* характер мовної репрезентації когнітивних феноменів, їх *функціонування* та призначення. Такі вимоги зумовлюють важливість нових підходів до аналізу об'єктивації когнітивного досвіду людини у комунікативно-інформативній площині.

Кількісні характеристики об'єктивної реальності та їхня поліаспектна значущість в індивідуальному та соціальному бутті людини зумовлюють формування когнітивних конструктів, що на рівнях свідомості та інтуїції акумулюють усі знання, уявлення, досвід, асоціації людини про кількість і формують квантитативні концепти (КІЛЬКІСТЬ, ТОЧНА КІЛЬКІСТЬ, ЧИСЛО, НЕВИЗНАЧЕНА КІЛЬКІСТЬ, ЗБІРНІСТЬ тощо).

Квантитативні концепти є елементами концептуальних картин світу, для яких прямий доступ до вивчення відсутній. Для філолога він убачається частково можливим через аналіз “мови у дії”, що передбачає ідентифікацію квантитативної інформації, закодованої у вербальних та невербальних знаках.

У рамках семантико-когнітивного підходу до лінгвокогнітивних досліджень (М. Піменова, З. Попова, Й. Стернін, С. Швачко та ін.) залучають лінгвістичні методи, що використовують для опису лексичної та граматичної семантики вербалізаторів певного концепту у дискурсі. Утім, у процесі вивчення концептів у синхронії лінгвокультури, безумовно, ефективними виявляються також й традиційні психолінгвістичні методики, що дають змогу “зрізати” той чи інший фрагмент мовної свідомості сучасних носіїв мови. Використання таких методів допомагає встановити “приховані” ознаки концепту – його асоціації [3, с. 44]. Саме таким методом вбачають аналіз мовних репрезентацій семантизації невизначеної кількості у сфері кінесичної (жестової) невербальної пове-

дінки англомовного соціуму як окремого випадку актуалізації категоріального концепту INDEFINITE QUANTITY в англомовному дискурсі.

Концепт INDEFINITE QUANTITY та поняття категорія невизначеної кількості є базовими когнітивними структурами у рамках концептуальної картини світу англомовного соціуму, що концентрують інформацію про квантитативну “розмитість” об’єктів і фактів навколишнього середовища, шляхи та засоби її омовлення, а також уможливають розуміння організації інших (дотичних) рубрик когнітивного досвіду. Під семантичною категорією невизначеної кількості розуміємо таку, що ґрунтується на поняттях “не детермінованість” і “розмитість” та інтерпретується через поняття “множинність”, “багато” і “мало”, апелюючи до різних параметрів буття фактів реальної дійсності, як-от чисельність, часово-просторова та розмірна параметричність, інтенсивність тощо [1, с. 7].

Серед знакових форм кінесичної поведінки виокремлюють жести, вирази обличчя (міміка), пози, рухи тіла та манери [4, с. 71], серед яких жести та міміка як безпосередні форми екстеріоризації психічного світу людини положення домінантне місце у системі невербальних засобів комунікації, оскільки належать до системи “наочних” експлікантів одиниць інформації.

Для жестової репрезентації невизначеної кількості, необхідно передусім звернути увагу на квантитативну природу фаз жестів, які співвідносяться з такими параметрами, як інтенсивність руху, спрямованість та траєкторія руху, ступінь мускульного напруження, амплітуда або широта руху, бо нагадує довжину вимовленого складу, швидкість чи темпоральність здійснення руху, що уподібнюються до темпу мовлення [4, с. 73]. Така поліаспектна параметричність кінесичних одиниць виявляє інформативну значущість у дискурсі з позицій її квантитативного наповнення, яке зазвичай не підлягає чіткій детермінації.

Першочергова важливість чуттєво-перцепційного досвіду, за яким квантитативні відношення між об’єктами дійсності встановлюються “на око” і є “розмитими”, рефлексується у частотності застосування мануальних невербальних екстеріоризаторів, що кодують смисли розмірності.

Квантитативне значення “мало” декодується у семантиці розміру жесту, коли він комунікативно не розрахований на велику аудиторію реципієнтів або є маркером стримування емоцій, наприклад: *O’Bnen made a small impatient gesture, as though to say that the demonstration was hardly worth making* [16, с. 900]. *She made a little gesture of appeal* [14, с. 297]. *They moved quickly, following my smallest gesture, and they gave him the look of a very thorough rogue* [15, с. 134].

Семантика великої розмірності переважно корелює з маніфестаціями широти охоплення жесту: *He made a wide, circular gesture that embraced the sea and the horizon* [14, с. 593]. *He talked very quickly, with broad gestures, and his voice for the most part was clear and strong ...* [14, с. 605]. *She made a great sweeping gesture that took in the magnificent room with the beautiful things it contained and all of us* [14, с. 339].

Кількість актуалізується у домені кінесики експліцитно та імпліцитно. Наприклад, людину з надлишковою вагою англійці б продемонстрували за допомогою мануальних жестів на позначення збільшення розмірів талії та живота [5, с. 133], що є експліцитним маркером великої кількості: *First, I should be ashamed because a powerful, older, academic*

male marked me as an undesirable woman by gesturing to the breadth of my hips, assuming I would be invested in what he as an established male academic thought of my hips (or perhaps all women's hips) [11, с. 121], а жестом, широко розсунувши вказівний та великий пальці біля рота або стискаючи долоню біля рота, в ономотопічному супроводі *yak-yak-yak* англійці б зобразили людину, яка постійно багато говорить (імплицитний маркер).

Англомовний дискурс фіксує випадки репрезентації рівня напруженості або інтенсивності виконання жестів, що актуалізують семантику “багато” і “мало”: *Her head twitched violently, more quickly than usual, and her hand gave that queer spasmodic gesture* [14, с. 304]. *He drew them away quickly, with a cry of protest, and in the agitation of his gesture nearly overthrew the rickety chair* [14, с. 929]. *In the solid woman, with her well-covered bones, who sat rather heavily at the bridge-table, I tried to see a slight young thing with buoyant movements and graceful, easy gestures* [14, с. 643].

Жестова активність також реконструюється у феномені градації. Будучи за своєю сутністю експлікантами “підсвідомого” на рівні кодування інформації, невербальні знаки у комунікативному просторі втручаються у ментальну сферу “свідомого”, де інтенсивність їх прояву підлягає квантитативному осмисленню та потенційному контролю з боку комунікантів. Наприклад, градаційні рамки жестової активності та її контролю можуть бути репрезентовані схемою “максимальна активність/нульовий ступінь контролю” – “висока активність/низький ступінь контролю” – “низька активність/високий ступінь контролю”: *Her head twitching furiously, her hand agitated by that sinister, uncontrollable gesture, she looked in the untidy mess of her dressing-table for her precious lipstick* [14, с. 316]. *To Flory's surprise the doctor made such a violent gesture of anger that he spilled most of his beer* [16, с. 162]. *He put his hand to his pocket to get himself a cigarette, but then, remembering where he was, restrained the gesture* [14, с. 206].

Темпоральна актуалізація жестових репрезентацій у комунікативній площині також корелює з числовою невизначеністю. Базовими семантичними векторами реалізації квантитативних значень та смислів таких комунікативних одиниць виступають “множинність”, “повторюваність” та “континуальність”.

За своєю роллю в комунікації виокремлюються дві групи жестів: жести знакові (що мають план вираження і план змісту) і жести незнакові [2, с. 227]. Серед останніх виокремлюють дві групи – емоційні та ритможести.

До групи емоційних жестів належать екстеріоризатори емоційних станів людини, що актуалізують спектр значень “багато” та “мало” через параметр інтенсивності у ситуації безпосередньої комунікації. Наприклад, жест *to beat the breast* має значення *to strike with repeated blows in sign of sorrow* [6], де акційна повторюваність його виконання передає високий ступінь емоційного напруження, а отже, опосередковано актуалізує семантичний вектор “багато”: *Red-Eye stood up erect and began beating his hairy chest with his fist. ... He raged and raged at us, and ground his teeth in helpless fury* [12].

Множинність та повторюваність рухів притаманні кінесичним одиницям на позначення незгоди та несхвалення: *There was a fearful, raucous scream “Pike-san pay-like! Pike-san pay-like!” ... She shook her fist at Flory. “Pike-san pay-like! Pike-san pay-like! Yes, that's the one I mean – Flory, Flory! (She pronounced it Porley) That one sitting in front there, with black hair! Turn round and face me, you coward! Where is the money you promised me?”* [16, с. 241]. У поданому фрагменті комунікативної ситуації високий ступінь роз-

дратованості мовця актуалізується мовними репрезентаціями невербальної поведінки, а також доповнюється синтаксичним повтором оклику *Pike-san pay-like!* Адресант повідомлення для вираження емоційного стану вдається до фонаційних варіацій голо-су – збільшує гучність, а повторювана фраза невдоволення, судячи з усього, щоразу акомпанується жестом зі “зціпленим кулаком”. Таке аудіально-кінесичне обрамлення вербального блоку актуалізує в комунікативному просторі квантитативні значення “множинність”, “повторюваність” (дії), а також “інтенсивність” (прояву емоційного фону мовця).

Ритможести корелюють з квантитативним параметром повторюваності, що у поєднанні з відповідною інтонацією створює картину рухливої гри прискорень і уповільнень, напружень і послаблень у розмовному мовленні [2, с. 228]. У наступному фрагменті комунікативної ситуації *He stamped to and fro like a caged beast pushing aside a chair that stood in his way, and now and again repeated the words in a groan* [14, с. 208] інтерпретується чітка ритмізація руху з рекурентним інтонаційно-фонаційним оформленням. Такий синтез утворює сукупний ефект невизначеної тривалості та невизначеної кількості повторювання дії, що, своєю чергою, інтенсифікує комунікативну атмосферу.

Інший уривок з художнього дискурсу: *He had sat down at the table and was reading G. K. Chesterton's article in the London News, at the same time caressing Flo's head with his left hand* [16, с. 84] не супроводжується вокалізованим оформленням, проте “механізованість” та сама природа жесту (його рекурентна репрезентація) свідчать про глибоке занурення у процес читання. У цьому випадку чітко простежується діалектична єдність категорій кількості та якості: квантитативні параметри жестових маніпуляцій слугують ключем до об’єктивації квалітативної оцінки ситуації – стану спокою та сконцентрованості.

Жестовій поведінці як вияву темпераменту чи реакції на ті чи інші слова і події притаманні універсальні, колективно-етнічні, а також індивідуальні особливості. У рамках останніх ідентифікуються жестові маркери, що передають ідею повторюваності, тобто неодноразового (мультипліцитного) відтворення тих чи інших жестів, що стають звичними та типовими: *She was a woman somewhere in the fifties (though in the East, where people age quickly, it is difficult to tell their ages), with white hair very untidily arranged, and a constant gesture with her was an impatient movement of the hand to push back a long wisp of hair that kept falling over her forehead* [14, с. 640]. *He pushed it back with a gesture that had become habitual* [14, с. 688]. *O'Brien had stood up. He had taken off his spectacle and was in the act of resettling them on his nose with his characteristic gesture* [16, с. 752].

Концептуалізація невизначеної кількості ідентифікується у фактах омовлення швидкості жестових репрезентацій: *She opened her mouth and called 'Boy, boy,' but with a quick gesture he put his hand over it* [14, с. 866]. *But she smiled and with an abrupt gesture sprang to her feet* [14, с. 264]. *The girl gave him the old felt hat which the captain used constantly and taking it he sat down again on the floor, clasping it firmly with both hands; and rocking backwards and forwards slowly he muttered some gibberish in a very low tone* [14, с. 74]. *They walked finely, with leisurely movements, very upright; and they smiled and greeted him in a strange tongue as they went by* [14, с. 18].

Знаковість жестових виявів безпосередньо пов’язана з передачею інформації. Жести-знаки, на відміну від незнакових, мають план змісту та демонструють позитивну

динаміку експлікації точних та неточних квантитативних значень. Найрозповсюдженіші жести з нумеративним значенням можна зустріти у дітей, які ще не освоїли техніку лічби і можуть свій вік показати лише “на пальцях”, а також у переліку чогось із загинами пальців руки. Ці приклади свідчать про генетично предметну сутність фіксації кількісних відношень об’єктивного світу. До появи абстрактного поняття числа, цифр та букв, що використовували як цифри, людина здійснювала кількісні операції за допомогою каменів, раковин, зарубок, вузлів, частини свого тіла, створюючи так “наочність” кількісних показників. Людина воліє покладатися на візуальний досвід, оскільки він верифікує інформаційний об’єм вербального каналу (згадаймо англійське прислів’я *A picture paints a thousand words*).

Кінесичні засоби позначення “розмиті” кількості експлікують міжкатегоріальні кореляції кількості. Наприклад, широкоживані жести-символи “добре” (“thumbs up”) та «погано» (“thumbs down”) виступають маркерами суб’єктивної аксіологічної оцінки ситуації. Їх природа та функціональна частотність яскраво відбивають метафоричність мапування когнітивного досвіду: жести реалізують у невербальній площині базові орієнтаційні метафори “добре орієнтовано догори”, “погано орієнтовано вниз”. У дискурсі жести “thumbs up” та “thumbs down” є актуалізаторами кількісних оцінок, розташованих на градаційних векторах “більше” та “менше”: *The hippos never made it into the Hilton proper, but they did get within shouting distance of McCain as his he got in his car. The most he could do was give them a feeble thumbs up, after which he quickly left* [7]. *As President Obama strolled from the Oval Office to lunch in the residence Tuesday afternoon, he gave his State of the Union speech a modest thumbs-up.* [8]. *‘A GREAT big, green Thumbs Up to the generous gardener on Peter Street who left a giant, free zucchini on their steps for passersby to take. Can’t wait to make stuffed zucchini. Mmm-mmm’* [18]. *After 2 days, having watched the Tag Auction in action, I have to give it a great big ... thumbs down ...* [17]. *Air Canada’s flight attendants have given a solid thumbs-down to a tentative agreement with the airline, reached early this month* [13]. *But despite my not so subtle thumbs down, I still find this film worth speaking about, simply because I find so many things troubling about it* [10].

Функціональне буття досліджуваних жестових одиниць об’єктивує їх полісемантичність. Наприклад, автомобільний дискурс зумовлює нові напрями реалізації квантитативних значень. У пропонованому дискурсивному уривку: *As Larry pulled slowly away from the dock, with me now securely tethered 30 feet behind, he shouted some hand signals out to me over the roaring drone of the motor. They may have been helpful had I been able to hear him, which I couldn’t, but from what I could understand “thumbs down” meant go slower, “thumbs up” meant go faster and patting the top of my head meant he should steal third base* [9] досліджувані жестові репрезентації є прагматичними маркерами до збільшення та зменшення швидкості, що є актуальною інформацією для водіїв.

Отже, жестові елементи комунікації здатні передавати різнопланову інформацію про кількість. Актуалізація невизначеної кількості здійснюється через референцію до таких параметрів, як інтенсивність, градуальність, параметричність (розмір, об’єм), темпоральність та локативність. Семантизація невизначеної кількості у сфері кінетичної поведінки здійснюється переважно опосередковано, оскільки жестові маркери не реферують до кількості як денотату. Утім, саме кількісна “розмитість” їхньої природи виявляється значущою у комунікативно-інформативному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Єгорова О. І.* Лінгвокогнітивні аспекти актуалізації невизначеної кількості в англomовному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Є. О. Іванівна ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2012. – 20 с.
2. *Косенко Ю. В.* Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Ю. В. Косенко. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 282 с.
3. *Красавский Н. А.* Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с.
4. *Крейдлин Г. Е.* Невербальная семиотика : Язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
5. *Стернин И. А.* Очерк английского коммуникативного поведения / И. А. Стернин, Т. В. Ларина, М. А. Стернина. – Воронеж : Изд-во “Истоки”, 2003. – 184 с.
6. Oxford English Dictionary – OED [Electronic resource] : Second Edition on CD-ROM (v. 4.0.0.2). – [Second Edition (1989) including Oxford English Dictionary Additions Series (Volumes 1–3) (1993 and 1997)]. – Oxford University Press, 2009. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. – Систем. вимоги: Windows PC with Intel® Pentium® 4 1.6 GHz processor or equivalent; 512 MB RAM; CD-ROM/DVD drive; Windows Vista, XP, 2000, Windows Server 2003; Mac OS X v.10.4.x or 10.5.x. – Назва з екрану.

Ілюстративний матеріал

7. *Austermuhle M.* Herd of Hippos Chase Down John McCain [Electronic resource] / Martin Austermuhle // DCist: Washington DC News, Food, Arts & Events. – 2007. – Oct. 19. – Access mode : http://dcist.com/2007/10/herd_of_hippos.php.
8. Fired Up, Ready to Go [Electronic resource] // The Obama Diary: Photos, Videos & A Word Or Two. – PAccess mode : <http://theobamadiary.com/2011/01/25/fired-up-ready-to-go/>.
9. *Gonzales Ch.* Summer’s gone right down the tubes [Electronic resource] / Chris Gonzalez // Straight.com. Vancouver’s Online source. – 2009. – Jul. 14. – Access mode : <http://www.straight.com/article-240185/summers-gone-right-down-tubes>.
10. *Harris K.* Every Piece of This War is Man’s Bullshit : The Women of Cold Mountain [Electronic resource] / Keith Harris // Cosmic America. Civil war History And Memory. – 2011. – Mar. 23. – Access mode : <http://cosmicamerica.com/2011/03/23/every-piece-of-this-war-is-mans-bullshit-the-women-of-cold-mountain/>.
11. *Herdon A.* Disparate But Disabled. Fat Embodiment and Disability Studies / April Herdon // Feminist Formations. – 2002. – Vol. 14, Num. 3. – P. 120–137.
12. *Jack London.* Before Adam : The Project Gutenberg eBook [Electronic resource] / Jack London. – Access mode : <http://www.gutenberg.org/files/310/310-h/310-h.htm>
13. *Johnson K.* Air Canada flight attendants reject tentative pact [Electronic resource] / Karen Johnson // Market Watch. The Wall Street Journal. – 2011, Aug. 28. – Access mode : <http://www.marketwatch.com/story/air-canada-flight-attendants-reject-tentative-pact-2011-08-28>.
14. *Maugham W. S.* Sixty-Five Short Stories / Maugham W. Somerset – London : Heinemann / Octopus : 1976, reprint 1988. – 937 p.
15. *Maugham W. S.* The Moon and Sixpence / W. S. Maugham. – Rockville, MD : Serenity Publishers, Llc, 2008. – 180 p.
16. *Orwell G.* Animal Farm, Burmese Days, A Clergyman’s Daughter, Coming Up for Air, Keep the Aspidistra Flying, Nineteen Eighty-Four : Complete & Unabridged / George Orwell. – London : Secker and Warburg : Octopus Books. – 1976. – 925 p.
17. Thumbs Down on Tagvillage’s Tag Auction // Ask Ralph Lyon. – 2011, Aug. 2. – Access mode : <http://askralphlyon.com/home/2011/08/thumbs-down-on-tagvillages-tag-auction/>.

18. Thumbs Up, Thumbs Down [Electronic resource] // The Chronicle-Journal | The Newspaper of the Northwest. – 2011. – Sep. 11. – Access mode : http://www.chroniclejournal.com/editorial/daily_editorial/2011-09-10/thumbs-thumbs-down.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2014

Прийнята до друку 21.02.2014

QUANTIFICATION VIA GESTURES: THE WAYS AND SPECIFICS OF THE INDEFINITE-QUANTITATIVE NONVERBAL REPRESENTATION IN ENGLISH DISCOURSE

Olesia Yehorova

*Sumy State University,
2, Rimskogo-Korsakova St., Sumy, 40007*

Based on the material of the English-language discourse the article focuses on the main areas and pragmatics of the quantitative representations by means of gestural units being the elements of a communication situation. It has been determined, that the semantics actualization of the indefinite quantity via the nonverbal means of communication may depend upon the type of discourse.

Keywords: indefinite quantity, semantics, English-language discourse, nonverbal means of communication, gesture, kinesics.

КВАНТИФИКАЦИЯ VIA ЖЕСТЫ: СПОСОБЫ И СПЕЦИФИКА НЕВЕРБАЛЬНОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ НЕОПРЕДЕЛЕННОГО КОЛИЧЕСТВА В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ДИСКУРСЕ

Олеся Егорова

*Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007*

На материале англоязычного дискурса проанализированы главные способы, сферы и прагматика реализации количественных значений жестовыми единицами, выступающими элементами коммуникативной ситуации. Установлена вариативность актуализации неопределенно-количественной семантики посредством лингвальной репрезентации невербальных средств коммуникации в зависимости от типа дискурса.

Ключевые слова: неопределенное количество, семантика, англоязычный дискурс, невербальные средства коммуникации, жест, кинесика.